

Kazuo Ishiguro ve Nobel'in Anavatanı'na dönüşü

8 kitabı 40 dile çevrilen 2017 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Japonyalı yazar ve senarist **Kazuo Ishiguro**'nun edebiyat kariyerini mercek altına aldık. Ishiguro'nun yazı dünyası, hafızanın didik didik edilerek geçmişin gözden geçirilmesi esasına dayanıyor.

Avunamayanlar
Kazuo Ishiguro
Çev. Roza Hakmen
Yapı Kredi Yayınları
32 TL

Gömülü Dev
Kazuo Ishiguro
Çev. Roza Hakmen
Yapı Kredi Yayınları
19 TL

Beni Asla Bırakma
Kazuo Ishiguro
Çev. Mine Haydaroğlu
Yapı Kredi Yayınları
18 TL

Edebiyatta ödül mekanizmasının işlevi ve tarafsızlığı sürekli tartışılır. Bizde işler, çok önceden beri epey sarpa sarı aşına bakarsanız. Ödüllerin hemen hiçbiri, kıyıda köşede kalan kaliteli yeni bir sanatçı/metin ortaya çıkartma yoluna gitmiyor; jüri toplantılarından zaten kendine iyi kötü bir okur kitlesi oluşturmuş yazarların ismi yükseliyor sık sık. Ödül alacak meziyette yeni yahut nispeten bilinmeyen bir isim hiç mi yok? Elbette var. Gelgelelim jüri için oldukça külfetli bir durum bu: öncelikle her metnin, tarafsız bir bakışla derinlemesine okunması gerekiyor. Bu süreci herhangi bir ödül jürisi hakkıyla yerine getiriyor mu, şüpheli. Üstüne üstlük, jüri kendisine ulaşan bütün metinleri hakkını vererek okusa dahi, nispeten az duyulmuş bir yazara ödül verebilir mi? Ne yazık ki bu da çok uzak bir ihtimal. Bir kere, hemen herkesin hemfikir olmadığı yeni bir yazarı muzaffer ilan ederek kendi ismini riske edecek bir otoriter neredeyse yok artık. Kendisinin de bir parçası olduğu sistemdeki köşe taşlarını sarsmamak, suya sabuna dokunmadan, genel kanıya en uygun görünen yazarı seçmek, edebiyat jürilerinin genel bir refleksi oldu, kabuklaştı belki.

Batı'da ödüllerin veriliş şekline, bizdeki kadar yakından şahit değiliz elbette. Yine de **Thomas Bernhard**'ın **Ödüllerim** kitabı, bu konu hakkında meraklılarına etraflıca fikir verir, özellikle kendisinin ateşli bir şekilde Canetti'yi önerdiği Bremen Edebiyat Ödülü jürisinde yaşananlar, aklı zorlayacak kadar trajikomiktir.

Buna karşın Nobel Edebiyat Ödülü -kimi zaman niteliği sarsılsa bile- uluslar arası saygınlığını koruyor. Her yıl kazananın kim olduğunu bekliyor, tahminler yürütüyor, kendi adaylarımızı öne sürüyor. Biraz garip bir durum bu: diğer ödüller için "verildi, sunuldu, layık görüldü" ifadelerini kullanırken, Nobel'i çoğunlukla biri "kazanır." Sanırım her yazarın bu ödülü baştan kabul edeceğine ve ona sahip olmak adına içten içe hayıflanacağına inanan bir bakışın sonucu bu. Oysa akla ilk anda Sartre örneği geliyor.

Hiç şüphesiz Nobel jürisi de zaman zaman beklenmedik, şaşırtıcı, itiraf edeyim düş kırıklığı yaratan kararları varabiliyor. Geçtiğimiz yıl, "Amerikan şarkı geleneğine yeni ve şiirsel bir ifade tarzı" getirdiği için ödülün Bob Dylan'a verilmesini, hâlâ, şirazesi sarsılmış bir grubun yarattığı komedi olarak görüyorum.

Bob Dylan kararım benim gibi şaşkınlıkla karşılayanlar kadar, edebiyatın sınırlarını geniş-

TEKİN BUDAKOĞLU
tekinbudakoglu@hotmail.com

lettiği gerekçesiyle olumlu bulan ve destekleyenler de oldu. Ben yine de, o günden bu güne geçen sürede jürinin de kendi kararının etkilerinden hoşnut kalmadığına inanıyorum. O yüzden bu yıl ödülün yönünü, kurmacanın temel dinamiklerine katkı yapan bir isim çevirerek uzaklaştığı anavatanına tekrar yaklaştırmayı düşünmüş ve bir anlamda ödülün saygınlığını geri kazanmayı planlanmış olmalı. **Kazuo Ishiguro** kararını ben böyle okuyorum.

Belliğin ve geçmişin izinde

Ishiguro'nun yazı dünyası, hafızanın didik edilecek geçmişin gözden geçirilmesi esasına dayanıyor. Romanlarında farklı zaman dilimleri, olaylar ve kurgular kullansa da bu ana eksen hemen her zaman aynı. Böylelikle bugünü ve geçmişini arasında gelgitler yaşayan, geçmişle yüzleşen veya tam aksine kayıp giden yaşamına içlenen kahramanları görüyoruz onun romanlarında. Bireysel ya da toplumsal bellek meselesi, Ishiguro'nun insanlığında çözmeye çalıştığı esas giz olarak her an kendini hissettiriyor.

Sözgelimi "Beni Asla Bırakma" romanında bu bellek meselesini anlatıcı Kathy üzerinden okuyoruz. Kathy, artık otuzlu yaşlarında olmasına rağmen, romanın omurgasını, en yakın iki arkadaşı Tommy ve Ruth'la birlikte özel okul görünümündeki Hailsham'da geçirdikleri gizemli geçmiş oluşturuyor. Kathy anlattıkça bütün gizler de belleğin yarılıp açılması gibi bir bir aydınlığa kavuşuyor, Hailsham'ın aslında ne amaçla tasarlandığı ve yaşananların iç yüzünü öğreniyoruz. Geçmiş ne denli sancılı olursa olsun Kathy ondan kaçmıyor, kaçmak da istemiyor üstelik. Baktığı her yerde Hailsham'ın izlerini görmeye çalışıyor: "Şimdi şehir dışında araba sürerken, hâlâ bana Hailsham'ı hatırlatan şeyler görüyorum. Sisli

çayırın kenarından geçenken ya da bir vadinin yamacından aşağı inerken, büyük bir ev görürsem veya tepede düzenli sıralanmış kavak ağaçları gözüme çarparsa, kendime diyorum ki: Belki budur, işte! Buldum sonunda! Burası gerçekten Hailsham!"

Günden Kalanlar romanında bellek ve geçmiş, başuşak Stevens'in hayal kırıklıklarını karşılar nitelikte. Görevine her şeyden bağlı olan Stevens, artık ömrünün son yıllarında, daha önce birlikte çalıştığı Bayan Kenton'u yeniden aynı malikâne de yaşamak için ikna etmeye giderken, aslında kendi arzularını ne kadar ihmal ettiğini görüyor ve geçmişte alamadığı kararlar yüzünden yaşadığı pişmanlıklarla karşı karşıya kalıyor. Bellek, yıkımın başrolünde. Zaman zaman hafızanın yanıltıcı yönünü de hissettiriyor Ishiguro. Öyle ki "Öksüzlüğümüz"ün başkahramanı olan ve çocukluğunda kaybolan anne babasını bulmak için dedektiflik yapan Christopher Banks, eşeyip durdukça, geçmişin aslında zihin odalarında yer edindiği şekilde yaşanmadığını fark ediyor.

"Avunamayanlar" da ise konser için şehre gelen ünlü piyanist Ryder'in hafızasızlığı ön planda. Yalnızca perşembe gecesi konser vereceğini biliyor Ryder, onun dışında zihni neredeyse sıfırlanmıştır. Kendisinden beklenen gülünç ve saçma istekler, tuhaf beklentiler, gerçeküstü bir âlem havası veriyor romana. Ishiguro, anlattığı asıl meselenin 'rüya' aracılığıyla evrensel boyuta ulaşabileceği fikriyle romanı bu çerçevede kurguladığını söylüyor bir söyleşide. Bir yanıyla böyle. Diğer yandan, Günden Kalanlar'da olduğu gibi hafıza odalarındaki geçişlerin ne kadar kolay olabileceğini, geçmişin yeniden şekillendirilebileceğini de sezdiriyor. Bellek yeniden kurgulanabilir, o halde belleğin yarattığı salt gerçeklik de her zaman sorgulanmaya açıktır. Kaldı ki Gömülü Dev romanında da belleğin yeniden üretilmesi meselesine

odaklanıyor. Tıpkı Ryder gibi bir unutmama hali söz konusu. Ejderhamın ağzından ateş yerine yayılan sis, geçmiş de bir çırpıda silip süpürüyor. Diğer romanlarındaki bellek kavramını biraz daha açıyor böylece İshiguro; geçmişle hesaplaşmak yerine onu pasif bir vaziyette kabul eden Stevens değil, bu kez toplumun tamamı oluyor, her şeyi unutmak yalnızca Ryder'a özgü olmak yerine salgın bir hastalık gibi herkese bulaşıyor: toplumsal belleğin yitimi ve yeniden şekillendirmeye uygunluğu.

Sadelikten doğan görkem

Geçmişin yeniden elde edilemez oluşu karşısında çoğunlukla bunu kabulleniyor ve pasif kalıyor kahramanlar. Hemen hiçbir anlatıda yaşanan huzurlu bir zaman dilimine götürmüyor bizi İshiguro, öyle ki bellek, günü yerle bir eden yıkımın baş aktörü: yaşamayanlara içerleme, pişmanlık, umutsuzluk olarak karşımıza çıkıyor.

İshiguro'nun ustalığı da sanırım burada saklı: Bütün romanlarında bellek, geçmişin yok ediciliği, düş kırıklığı gibi kavramları işlemesine rağmen olayları bir zaman döngüsü içine yerleştirmesi, odaklandığı bireyler kadar dönemin kültür ve atmosferini de es geçmemesi ve sürekli gizem hâline karşın bunu asla kendi roman formatının dışına çıkmadan usulca işlemesi ve teknik anlamda diğer türlerden geçişler yapması sayesinde, romanları asla bir örnek metinler izlenimi vermiyor. İshiguro'nun değişik türleri kullanması, bu izlenimin kırılmasında belki de en önemli etken. "Beni Asla Bırakma" derli toplu, çok büyük söylemleri olmayan bir bilimkurgu yapısı barındırıyor sözün gelişi, "Gömülü Dev" de-Ejderja Querig'in ateş yerine unutkanlığa sebep olan sis püskürtmesi gibi- türün getirdiği özelliğine aykırı olsa da fantastik yapı kendini sürekli hatırlatıyor, Öksüzlüğümüzün başkışısı olan Dedektif Banks aracılığıyla polisiye türüne göz kırpmıyor. Romanların çoğunda tarihsel sürecini yaşayan Japonya ve İngiltere var. Bu yoğunluk ve çok çeşitlilik, sağlam bir merkeze dayandığı için de İshiguro metinlerinin tektip olmadığını iyiden iyiye kavriyorsunuz.

Ayrıntılardan yola çıkarak bireyin zihnini-

deki travmaları, başkalaşmaları, kimlik sancılarını mümkün olduğunca olağan ve sakin bir üslupla, derinlemesine tahlil ediyor İshiguro; romancılığının en spesifik noktalarından biri de bu. Sözgelimi "Beni Asla Bırakma" da çocuklar, gözetmenlerden Madam'ın kendilerinden korktuğu fikrine kapılıyorlar. Bu fikrin doğruluğunu test etmek için avludayken hep birlikte Madam'ın üzerine doğru yürüyen çocuklar, kadının olduğu yerde kaskatı kesildiğini görünce özür dileyip hemen yanından geçiveriyorlar. Asıl ilginç olan, çocukların bu konu hakkında ne o an ne de daha sonra hiç konuşmaması. "Bir an sonra hepimizin hissettiği tuhaf değişimi asla unutmuyacağım," diyor anlatıcımız Kathy. Çocuklar o bir saniyelik anda ruhen büyümüştür, adeta başkalaşıma uğramıştır. "Avluyu geçip çimenliğe ulaştığımızda, Madam'ın arabadan çıkmasını heyecanla bekleyen gruptan çok daha farklı bir gruptuk artık" diye anlatıyor bu durumu. Kısa bir an, bir bakışma, insan kişiliğinde büyük etkilere, travmalara yol açabilir. Oldukça doğal bir sahne bu. Anlatımın hemen her anında yaptığı gibi büyük sözlerle, derin tahlil ve çıkarımlarla değil, sade ve olağan bir akış içinde anlatıyor İshiguro tüm bunları. Yazarlık başarısının temelini de esasen sadelikten doğan bu görkem oluşturuyor.

Yaşadığı dönem ve çevredeki salt gerçeklik üzerinden ilerlediğinde yolunu tam anlamıyla bulamadığını, amlarına, çocukluğuna, mekân anlamında ağırlıklı olarak anavatanına odaklandığında kendi sesini bulduğunu söylüyor İshiguro. O yüzden romanları, doğup büyüdüğü Japon ve daha sonraları yaşamaya devam ettiği İngiliz kültürünün sentezi adeta. Bir yandan bu kültürlerin tarihindeki savaşları, buhranları anlatmaktan geri durmuyor. Ancak asıl anlatmak istediği bu yıkımların kitellerdeki yansımaları değil, birey üzerindeki sarsıcı etkileri. O yüzden romanlarındaki her kahraman alabildiği gerçek hissi veriyor ve her birini derinlemesine tanıyabiliyoruz. Güçlü bir yapı var İshiguro metinlerinde: Bu yapıyı yalnızca, kudretli ve ne yaptığını çok ince hesaplarla planlayan bir romancı başarıyla oluşturabilir.